

Источники подтверждают, что процесс развития сложного слова начинается с изменения значения. Развитие сложных слов может происходить по-разному. Таким образом, некоторые выражения и сложные слова первоначально выражают одни и те же или почти одинаковые понятия. После образования сложных слов, прекращается образование выражений (breakfast, wardrobe, vest). В основе других сложных слов лежат самостоятельные выражения, маркировка какого-либо специального предмета, обозначение различных случайных предметов с определенными характеристиками. В результате обособления значения этих выражений появляются сложные слова, когда самостоятельные выражения продолжают функционировать параллельно.

STRUCTURAL FEATURES OF COMPLEX LEXICAL UNITS WITH "NAME + NAME" STRUCTURE IN ENGLISH AND AZERBAIJANI LANGUAGES

Ismailova Aida Vahid

Summary

The problem of the genesis of complex words within the structural-semantic approach has attracted the attention of many linguists. Traditionally, there are two ways in which complex words are formed: expressions and models. A feature of the formation of complex words from expressions when a complex word is formed from a word combination, the meaning is isolated. As a result, the meaning of a compound word differs from the meaning of the original expression. The sources state from which expression the process of developing a compound word begins with a change in meaning. The development of complex words can occur in different ways. Thus, some expressions and compound words originally expressed the same or almost similar concepts. After the formation of complex words, expressions ceased to exist (breakfast, cupboard, waistcoat - breakfast, wardrobe, vest). Other compound words are based on free expressions, marking any special object, identifying various random objects with certain characteristics. As a result of isolating the meaning of these expressions, complex words have emerged, while free expressions continue to function in parallel

Rəyçi: dosent Zahirə Əliyeva

Daxil olduğu tarix 04 iyul 2022-ci il

UOT:80.

FRAZEOLÖJİ VAHİDLƏRİN YARANMASINDA NAĞILLARIN ROLU

Məmmədova Nəzrin Muxtar qızı

Gəncə Dövlət Universiteti

Xülasə: Nağıllar - frazeoloji vahidlərin ən dəyərli və zəngin mənbələrindəndir. Fransız və Azərbaycan nağıllarında rast gəldiyimiz obrazlar bir çox frazeoloji vahidin yaranmasında iştirak edib.

Məqalədə fransız və Azərbaycan nağıllarında işlənən ənənəvi giriş və sonluq formulları haqqında ətraflı məlumat vermişdik. Apardığımız tədqiqat nəticəsində aşkar olunmuşdur ki, bəzi formullar dildə nağıl kontekstindən kənar, tam müstəqil şəkildə işlənməyə başlanmış, və bununla da frazeoloji vahid statusunu qazanmışdır.

Açar sözlər: frazeoloji vahidlər, nağıl, fransız, məzmun, produktiv

Keywords: phraseological units, fairy tale, French, content, productive

Ключевые слова: фразеологизмы, сказка, французский язык, содержание, продуктивный

Hər bir dil mürəkkəb frazeoloji sistemə malikdir. Dildə frazeologizmləri tiplərə ayırmaq üçün əsas meyar həmin birləşmələrdəki sözlərin bir-birinə yanaşma və qovuşma dərəcəsidir. Frazeoloji vahidlərin komponentlərinin bir-birinə qovuşma dərəcəsi olduqca müxtəlifdir.

Frazeoloji vahidlərin əksəriyyəti xalq yaradıcılığının məhsuludur. Onlar qədim mətnlərdə, folklor nümunələrində mövcuddur və buna görə də frazeologiyani dərinlən öyrənmək üçün dilçilərdən başqa, folklorşünasların, ədəbiyyatşünasların, tarixçilərin köməyinə ehtiyac duyulur. B.Vahabzadənin tədbirincə desək: *“Biz dilçilərimizdən, tarixçilərimizdən umuruq ki, frazeologizmləri geniş şəkildə şərh etsinlər. Hər ifadə tarixin bir səhifəsidir. Bir böyük kitabın, yaxud arxeoloji qazıntının verə bilmədiyi, axtardığı tarixi həqiqəti, bir kəlmə söz, bir ifadə öz bağrında qoruyub saxlayır”*. [1;5]

Nağıllar - frazeoloji vahidlərin ən dəyərli və zəngin mənbələrindəndir. Fransız və Azərbaycan nağıllarında rast gəldiyimiz obrazlar bir çox frazeoloji vahidlərin yaranmasında iştirak edib. Misallara müraciət edək: *“Tülkü həccə gedir”* nağılının adı frazeoloji vahid statusunu çoxdan qazanmışdır. Bu ifadəni hiyləgər, yalançı, ikiüzlü insan haqqında işlədirlər. Məsələn,

“Tehranın Bakıya “canıyananlıqı” və ya “Tülkü həccə gedir”; [4]

“Erməni yazıçı Vahe Avetyan Bakıda – Tülkü Həccə gedir”. [5]

“Ovçu Pirim” nağılı da frazeoloji vahidin yaranmasına səbəb olub. Bu ifadə çox bacarıqlı ovçu haqqında söylənilir. Nağılın əsasında *“Hər quşatan, ovçu Pirim olmaz”* atalar sözü yaranıb. A.Cəlilova bu haqda yazır: *“Qarabağın ovçuluq təsəvvürlərinin bir hissəsi Azərbaycan nağıllarından yaxşı tanıdığımız Ovçu Pirim obrazı ilə bağlıdır. Bu bölgənin zəngin folkloru Ovçu Pirim obrazına aydınlıq gətirir. Toplanmış mətnlərdən aydın olur ki, Ovçu Pirim həm nağıl, mifoloji mətn personajıdır, həm də real şəxsdir. Hər ikisində onun heyvanların dilini bilən, xeyirxah, ədalətli olması göstərilir. Ovçu Pirim “Oğuznamə”də rast gəldiyimiz Tuman xan obrazının variantıdır. Tuman xan heyvanların dilini bilən və bunu sirr kimi qoruyan oğuz hökmdarıdır. Qarabağdan toplanmış nümunələrdə Ovçu Pirimin kimliyinə aydınlıq gətirilir: onun əvvəlcə ayrı adı varmış, bir dəfə ov zamanı heyvan dərisinə bürünmüş oğlunu səhvən vurduğuna görə ovçuluqdan tövbə edib Ovçu Pirim kimi tanınmışdır. Bu adın pir sözü ilə bağlanması təsadüfi deyil. Ovçu Pirim ovçuluğun müqəddəs ocağı, piri olaraq mətnlərə daxil olmuşdur. Sonradan bu şəxs Dərviş Pirim, Qara Pirim adları ilə tanınmışdır. Bu şəxs Qarabağda müqəddəs şəxslərdən – övliyalardan sayılmış, qarabağlıların inanc yeri, şafa ocağı hesab olmuşdur”*.

Aparığımız tədqiqat nəticəsində aşkar olunmuşdur ki, bəzi formullar dildə nağıl kontekstindən kənar, tam müstəqil şəkildə işlənməyə başlanmış, və bununla da frazeoloji vahid statusunu qazanmışdır. Məsələn, Azərbaycan nağıllarında rast gəldiyimiz

“Göydən üç alma düşdü, biri mənim, biri nağıl deyən, biri də dinləyən” müxtəlif mətnlərdə aşağıdakı şəkildə işlənir:

«Qəbələ» indi təmsildə hərənin bir tərəfə dartdığı araba kimidir. Bir qaydadır, belə olanda, araba məhvərindən çıxıb, dağılır. Hərənin əlində də dartdığı qalır. Bəs arabadan nə qalır – futbolumuza lazım olan biləcək heç nə. Lənkərandakı, Biləcəriyədəki, Yevlaxdakı, İmişlidəki kimi üzün günə qalmış arenalar...Nəsə...Göydən üç alma düşdü...Biri azarkeşə düşməyəcək, biri idmanımıza qalmaqacaq, o birini də Allah bilir, kim aparacaq...”

“Göydən üç alma deyil...nənə düşdü...”.

“Biri vardı, biri yox” ifadəsi də bir çox mətnlərdə işlənir:

“Budur fani aləmə gələn yolçuların hekayəsi... Hər kəs və hər şey haqqında söylənən yeganə müştərək cümlə: Biri vardı, biri yox...”.

Nüsrət Kəsəmənlinin məşhur *“Biri vardı, biri yox...”* şeri məhz bu ifadənin üzərində qurulub.

Fransız nağıllarında əsas giriş formulu olan *“Il était une fois”* müxtəlif mətnlərdə aşağıdakı şəkildə işlənir:

“Il était une fois une forêt enchantée, où vivaient tout les personnages de contes. Nous les connaissons bien... Ou du moins nous le croyons. Un jour ils se retrouvèrent piégés dans un monde où les fins heureuses n'existaient plus. Notre monde”;

“Il était une fois un homme fidèle, c’est une belle histoire. Il était une fois une femme fidèle, c’est un conte de fées”;

“Il était une fois un grand frère qui habitait avec sa p’tite sœur dans un refuge...”;

“Il était une fois le temps qui passe, mais jamais les souvenirs”.

Bir çox fransız nağıllarında işlənən *“Au temps où les poules avaient des dents et où les chiens n’en avaient pas”* - “Toyuqların dişləri olan, itlərin dişləri olmayan zamanlarda” giriş formulu müəyyən qrammatik transformasiyaya məruz qalmış, daha dəqiq desək, “imparfait” - bitməmiş keçmiş zaman formasından “futur simple” gələcək zaman formasında atalar sözünə çevrilmişdir : avaient – auront : *Quand les poules auront des dents* – “toyuqların dişləri çıxanda”, yəni “heç zaman”.

Fransız nağıllarında rast gəldiyimiz “fée” – “pəri” sözü çoxmənalı sözdür. Müasir fransız dilində bu söz müxtəlif kontekstlərdə işlənir, onun 10 mənası var:

- 1.pəri;
- 2.ev işlərini yaxşı görən hər bir kəs;
3. kirvə;
4. qoca, çirkin, qəddar cadugər;
5. cəld, əldən becid;
6. sehrbaz;
7. səlahiyyəti çox olan qadın;
8. nağıl qəhrəmanı;
9. evin sevimlisi;
10. gözəl qız.

“La fée” sözü frazeoloji produktivliyi ilə də fərqlənir və fransız dilində bir çox frazeoloji vahidin formalaşmasında istifadə olunub. Misallara müraciət edək:

-la fée verte, la fée verte des boulevards – “yaşıl pəri”, “bulvarların yaşıl pərisi”, - absent, - spirtli içki növü, qədim Misirdən bəri bir çox ölkələrin mətbəxində istifadə olunur. Fransada bu içkidən iştahı artırmaq üçün və həzm prosesini yaxşılaşdırmaq üçün yeməkdən əvvəl istifadə edirlər. İçki sağlamlıq üçün faydalı olan yaşıl cırə və şüyüddən hazırlandığına görə yaşıl rəngdədir, buna görə də frazeoloji vahidin tərkibində *verte* – “yaşıl” sözü var. Bu frazeoloji vahid Fransada XIX-ci əsrdə geniş yayılmışdı, hal-hazırda o qədər də istifadə olunmur. Məsələn: *Le "péril vert"ou encore la "fée verte": ce spiritueux aux plantes d'absinthe vient nous rappeler les heures les plus bohèmes du Montmartre du début du XXe Siècle.*

- la fée électricité – “elektrik pərisi” – elektrik: *«La fée Électricité, alternative et triphasée, court sur son réseau, se redresse et ondule en continu, et éclaire la ville qui deviendra lumière de toute son énergie»;*

- la Fée Mimi ya FMI - Fonds monétaire international – beynəlxalq valyuta fondu;

- une bonne fée s'est penchée sur son berceau – “o qundaqda olanda, qundağına pəri söykənib” – bu ifadə hər işdə bəxti gətirən şəxs haqqında danışanda işlədilir. İfadənin mənşəyi “La Belle au bois dormant” nağılı ilə bağlıdır. Bu nağılda şahzadə qız anadan olanda pərilər onun beşiyinə yaxınlaşıb, ona müxtəlif keyfiyyətlər: gözəllik, zəriflik, zənginlik, incəlik, abır-həyə və s. arzu etmişlər.

- fée du logis – “evinin pərisi” – öz evinə yaxşı baxan bir kəs haqqında deyilir. Bu ifadə XX əsrin əvvəllərindən işlənməyə başlayıb və ilk vaxtlar yalnız qadınlara aid olunurdu. Hal hazırda hər iki cinsə aid olunur. Bir çox ev işləri ilə məşğul olan şirkətlər bu ifadəni reklam kimi istifadə edir: *« La Fée du Logis Service d'aide à domicile dans le canton de Neuchâtel. Dans un climat de confiance et professionnel, nous nous tenons à votre disposition pour vous venir en aide et répondre à vos besoins »;*

-avoir des doigts de fée - əldən zirək olmaq: *“ La fille qui l'avait entrepris avait des doigts de fée et le don de lui faire oublier tous ses soucis » ;*

-un travail de fée – mükəmməl iş;

- la fée Carabosse – çirkin, qoca və qəddar cadugar qadın : « Il y avait une réunion de famille. La grand-mère, comme une vieille fée Carabosse, la regardait avec ses yeux pointus » ;[2]

-pays des fées – sehirli, möcüzəli ölkə : « Le pays des fées existe, je vais souvent m'y balader » ;

- pierre aux fées – megalitik abidələr: “La Pierre-aux-Fées, aussi appelée Pierre des morts, est un dolmen situé à Reignier, dans le département français de la Haute-Savoie, en France » ; [3 ; 2]

- conte de fées – möcüzəli əhvalat : “Les témoignages apportés par les chefs d’entreprise invités ont fait ressortir la nécessité d’encourager les progrès de chacun pour permettre à tout individu de réaliser son propre “conte de fées”, comme l’a dit un participant”;

-vivre un conte de fées – unudulmaz anlar yaşamaq;

- les dieux et les fées se trompent aussi – hamı səhv edə bilər, hərbi « İlahi qüvvələr və pərilər də səhv edir » ;

- être fada (provansal dilində fada – « fée » - « pəri » deməkdir) – dəli olmaq ;

-croire aux fées – möcüzəyə inanmaq : « Chaque fois qu’un enfant dit « Je ne crois pas aux fées », il y a quelque part une petite fée qui meurt » ;

- monde des fées - möcüzəli dünya « Seule la faiblesse de nos organes et de notre contact avec nous-mêmes nous empêche de nous apercevoir dans un monde de fées » ; (l’Encyclopédie de Novalis)

- cheminée des fées – qayalıqlardan ucaldılan sütun. Bu təbii abidə türk əfsanəsi ilə bağlıdır. Deyilənlərə görə, bu cür sütunlar tarixi Anadolu regionuna aid olan Kapadokiyada tapılıb və burada pərilər yaşayıb. Bu sütunlar Fransa ərazisində də mövcuddur : “La cheminée des fées est une curiosité naturelle telle que l’Auvergne en présente beaucoup”.

Frazeoloji produktivliyi ilə seçilən digər söz «ogre» - div sözüdür. Bir çox fransız nağıllarının əsas qəhrəmanlarından biri olan ogre fransız dilində işlənən bir çox frazeoloji vahidlərin komponentidir. Biz çox maraqlı bir misalla rastlaşdıq. Şahmat aləmində əslən Baki dan olan Harri Kasparova « ogre de Bakou » - « Bakılı div » deyirlər. Bu ifadə bir çox fransız mətbu orqanlarında işlənir :

-l’ogre de Bakou – Harri Kasparov: “La satisfaction des 40 participants, heureux de se retrouver, soit face à Kasparov, “l’ogre de Bakou”, ou face au jeune prodige, l’un des plus jeunes GM de toute l’histoire du jeu, champion du monde du Monde de Blitz 2009 et actuel n°1 mondial avec 2810 points élo, a été le sommet du succès de cette double simultanée”.

Digər ifadələr divin çox yeməyinə işarə edir:

-avoir un appétit d’ogre - böyük iştaha malik olmaq, çox yemək: “Les aliments à privilégier pour les appétits d’ogre».

-manger comme un ogre – həddindən artıq çox yemək.

Ədəbiyyat

- 1.Vahabzadə B. Dərin qatlara işıq// Adilov M. Qanadlı sözlər. Bakı, Yazıçı, 1988
- 2.Charles-Louis Philippe, Bubu de Montparnasse, 1901, réédition Garnier-Flammarion.
3. Nouveaux regards sur la Pierre-aux-Fées de Reignier. Nature et Patrimoine en pays de Savoie, n° 55, 2018, p. 2-7.
4. Həmidova X. <https://diqgetinfo.wixsite.com/diqget/post/tehran>
- 5.<http://xeberpress.info/xeberler/3153-erməni-yazıçı-vahe-avetyan-bakida-tulku-hecce-gedir.html>).

РОЛЬ СКАЗОК В СОЗДАНИИ ФРАЗЕОЛОГИЗМОВ

Мамедова Назрин Мухтар кызы

Резюме

Сказки являются одним из самых ценных и богатых источников фразеологизмов. Образы, встречающиеся во французских и азербайджанских сказках, принимали участие в создании многих фразеологизмов.

В статье мы дали подробную информацию о традиционных формулах вступления и окончания, используемых во французских и азербайджанских сказках. В результате нашего исследования было установлено, что некоторые формулы стали вырабатываться в языке совершенно самостоятельно, вне контекста сказки, и таким образом приобрели статус фразеологизма.

THE ROLE OF FAIRY TALES IN THE CREATION OF PHRASEOLOGICAL UNITS

Mammadova Nazrin Muxtar

Summary

Tales are one of the most valuable and rich sources of phraseological units. The images we meet in French and Azerbaijani fairy tales took part in the creation of many phraseological units.

In the article, we gave detailed information about the traditional introduction and ending formulas used in French and Azerbaijani fairy tales. As a result of our research, it was found that some formulas began to be developed in the language completely independently, outside the context of the fairy tale, and thus gained the status of a phraseological unit.

Rəyçi: prof. Gülnaz Sadıqova

Azərbaycan dili kafedrasının 04 iyul tarixli iclasın 24 sayılı protokolu

Daxil olduğu tarix 06 iyul 2022-ci il

UOT:80.

MODERN TECHNIQUES IN LANGUAGE TEACHING

f.ü.f.d. Talibova Aygün Nofər

Gəncə Dövlət Universiteti

managersat777@yahoo.com

Summary: *The aim of this thesis is to present main streams in language teaching approaches and their influence on students' acquisition. By confrontation grammar translation method vs. communicative approach I summarized their principles, both advantages and disadvantages, and tried to show how to make profit out of both to get the best possible result. The measurable result in this case is acquired knowledge which was tested in a real classroom*

Teachers are the torch bearers of a civilized society. For ages, teachers have used different methods, approaches, and styles to suit the child's requirements. Teaching English as a second language is a challenge as we can see that for non-native speakers, various methods need to be devised. In India, English teaching is an exciting task, as we are multi-lingual and have a diverse socio-economic background. Still, general thinking identifies the English language as a mark of being literate. So teachers of this century put together all the methods to find the best one for our country. Although too much use of visual aids and gamification of education are still not widespread in our country.

Key words: method, individual, teaching, approach;

Açar sözlər: metod, fərdi, tədris, yanaşma;

Ключевые слова: метод, индивидуальный, преподавание, подход;